

Rusmidler og skader i et folkehelseperspektiv

Elisabet E. Storvoll

«Ringar i vatn»

Geiranger 24. april 2017

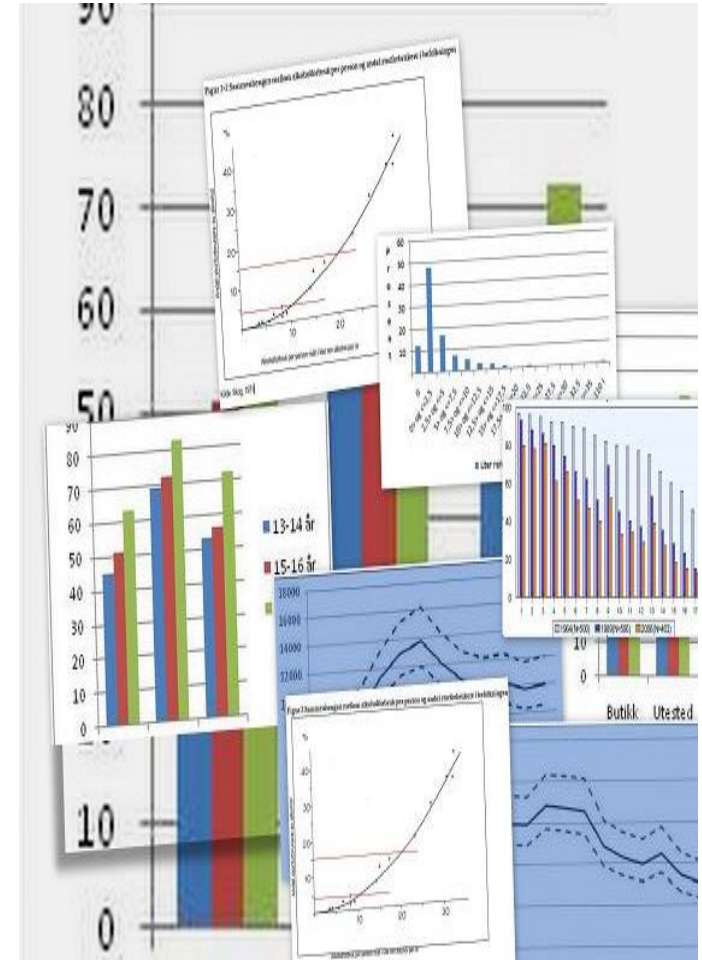
Disposisjon

Rusmidler

- Alkohol
- Narkotika
- Vanedannende legemidler

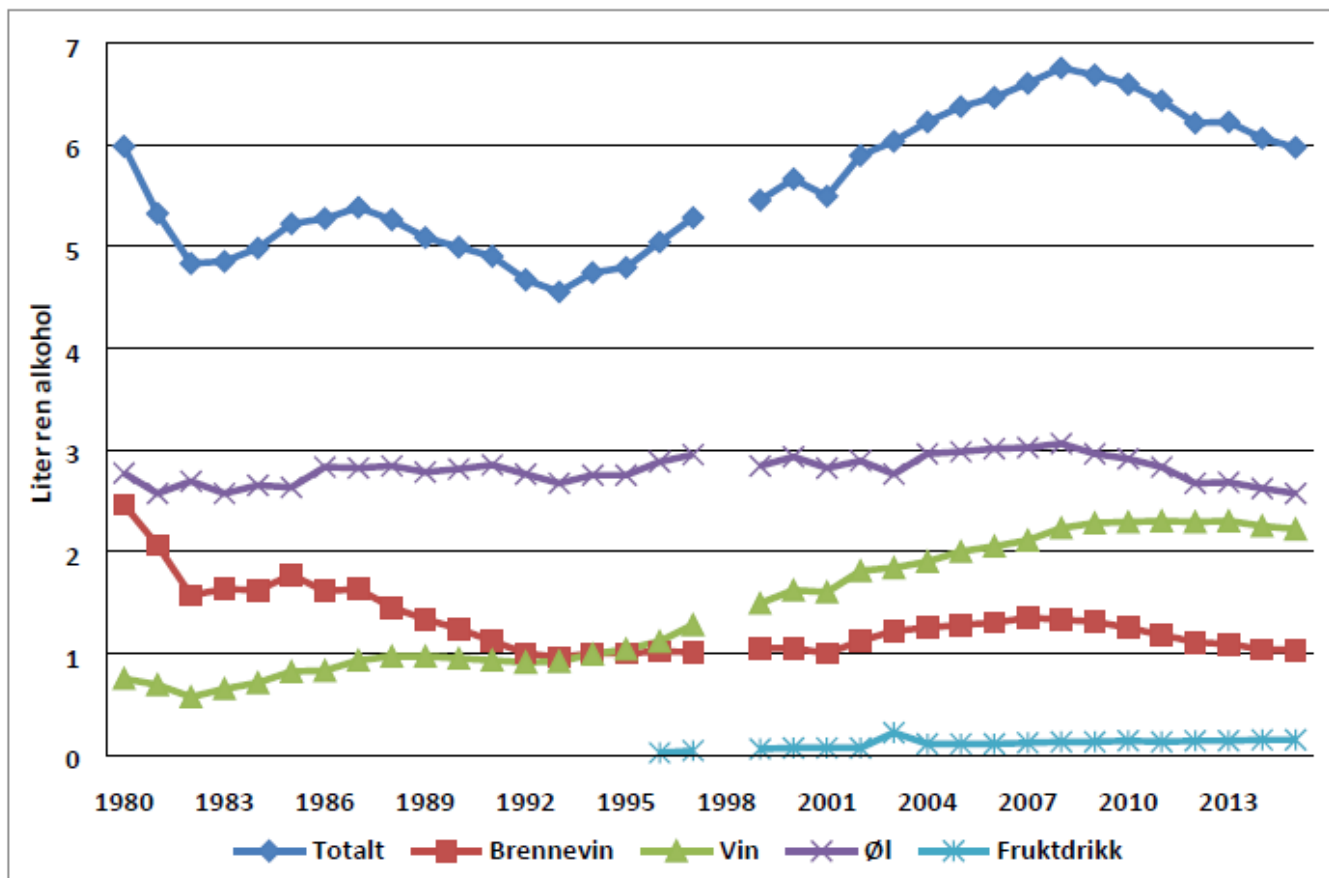
Skader

- Helse
- Sosiale problemer
- Hvem?

Årlig omsetning av alkohol i Norge

Liter ren alkohol per innbygger 15 år +

2016:
6,02 liter

Kilde: SSB

Kilder:
Rusmidler i Norge 2016
& www.fhi.no

Salgstall sier ikke noe om

- Uregistrert alkoholkonsum (grensehandel, tax-free-handel, etc.)
- Hvem som drikker
- Hvordan det drikkes (drikkemønster)
- Narkotikabruk

Trenger også andre datakilder

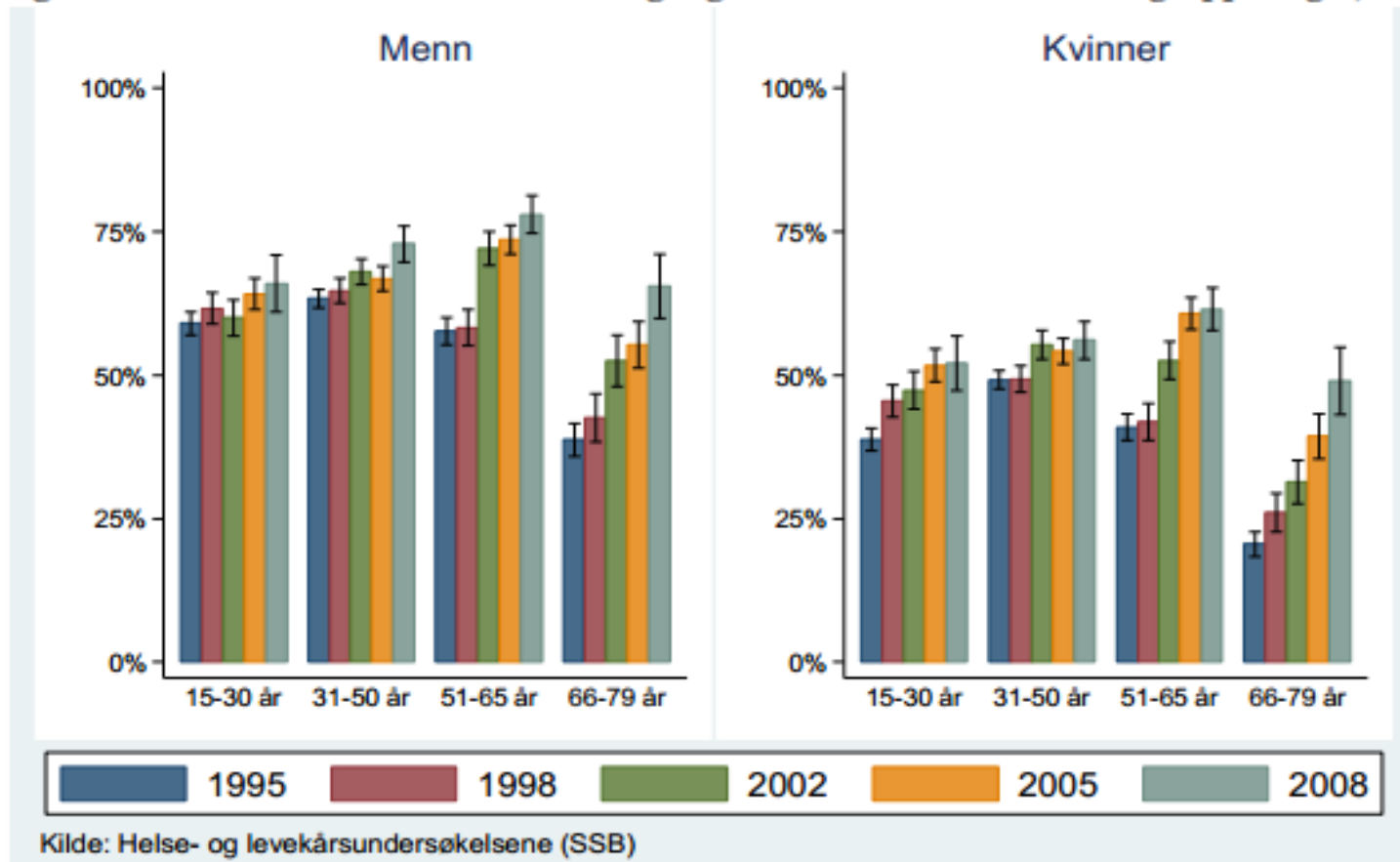
Uregistrert alkoholkonsum

- Taxfree på norske flyplasser
- Taxfree på ferger til Norge
- Kjøpt i Sverige
- Kjøpt i andre land
 - Til sammen ca. 0,8 liter ren alkohol per innbygger 15 år+
- Smugling
- Hjemmeproduksjon

Kilde: www.fhi.no

Økning i andelen som drikker jevnlig

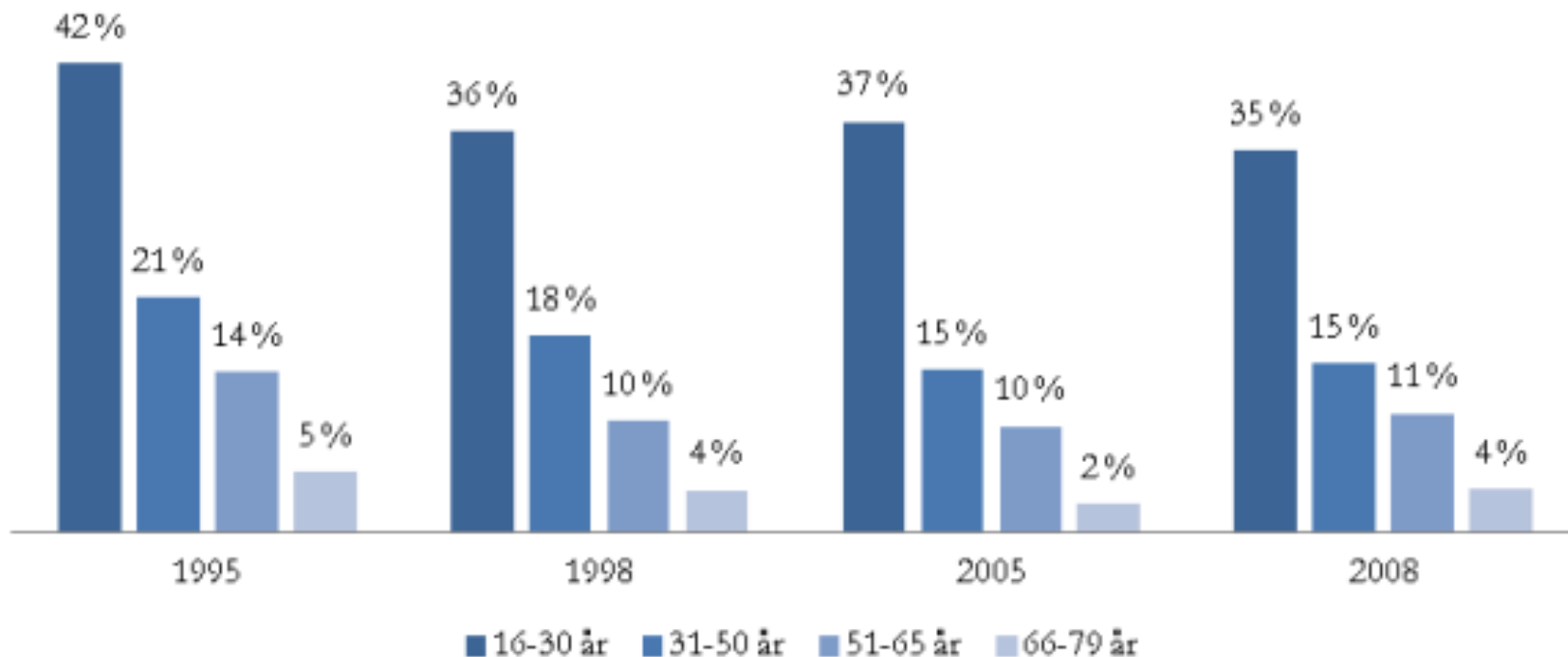
Figur 4. Andel som drikker alkohol flere ganger i måneden i ulike aldersgrupper og kjønn.

Kilde: Bye og Østhus, 2011

Nedgang i andelen som jevnlig drikker seg beruset

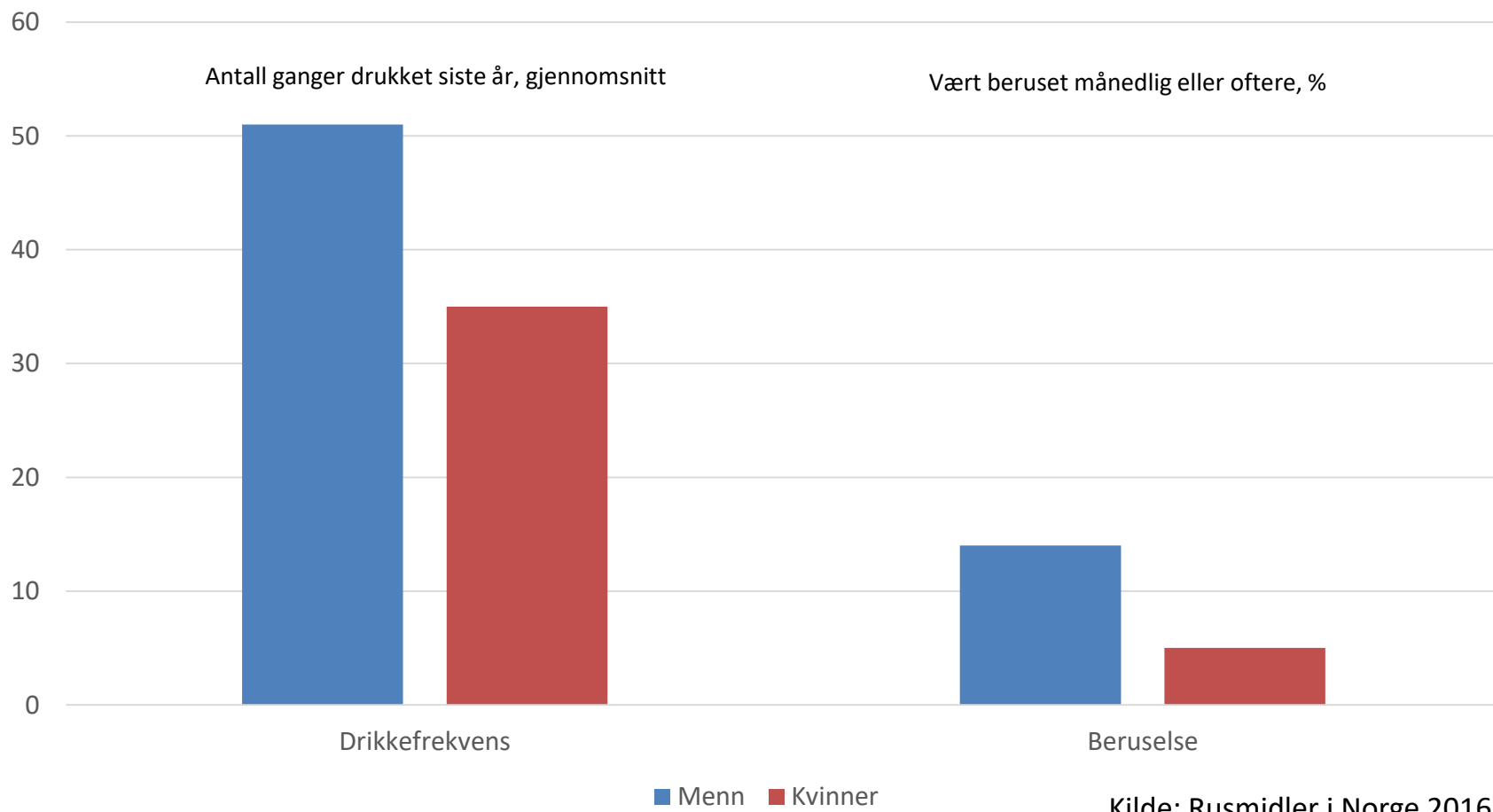
Figur 6. Andel som er beruset flere ganger i måneden i ulike aldersgrupper (for de som har drukket siste 12 mnd.).

Kilde: Helse- og levekårsundersøkelsene (SSB).

Kilde: Bye og Østhus, 2011

Menn drikker oftere og mer risikofylt, 16-79 år

Kilde: Rusmidler i Norge 2016

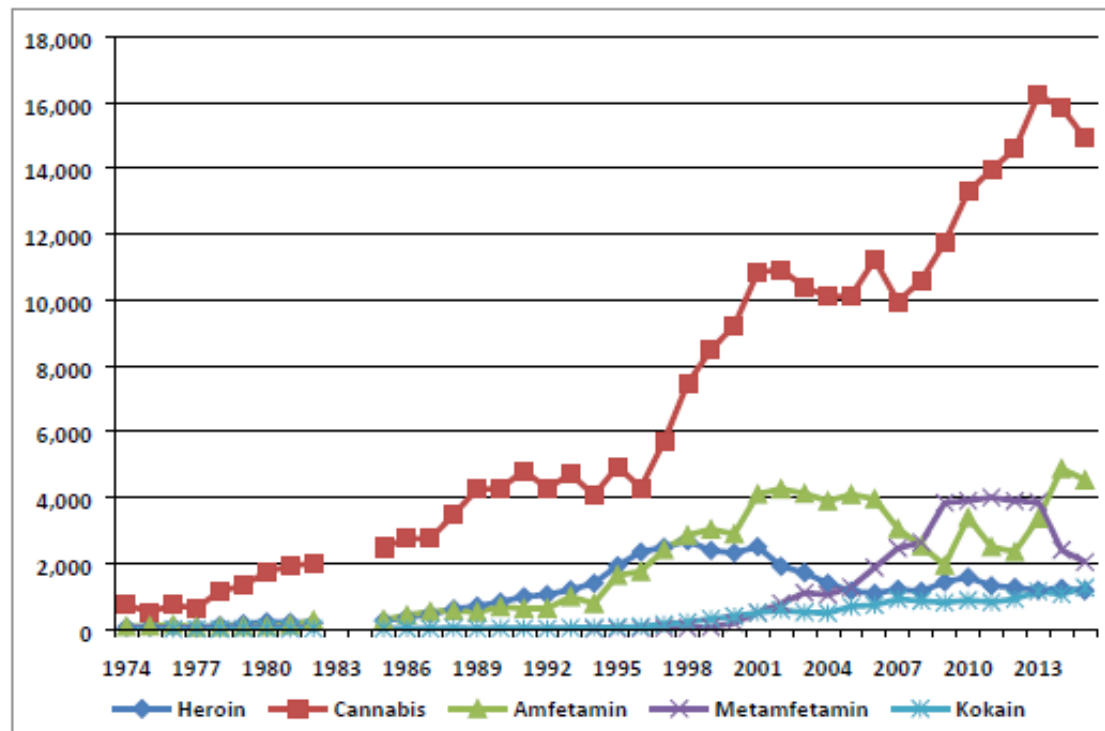
Andelen med risikofylt konsum

- AUDIT (Alcohol Use Disorders Identification Test)
- 17 % skårer innenfor grenseverdien hvor WHO anbefaler enkel rådgivning og/eller videre oppfølging
- Flere menn enn kvinner (24% versus 10%)
- Ikke nødvendigvis et alkoholproblem, men økt risiko for negative konsekvenser

Kilde: Halkjelsvik og Storvoll, 2014

Narkotikabeslag

Figur 5.1 (Vedleggstabell 5.1): Antall beslag av heroin, cannabis, amfetamin, metamfetamin og kokain 1974-2015

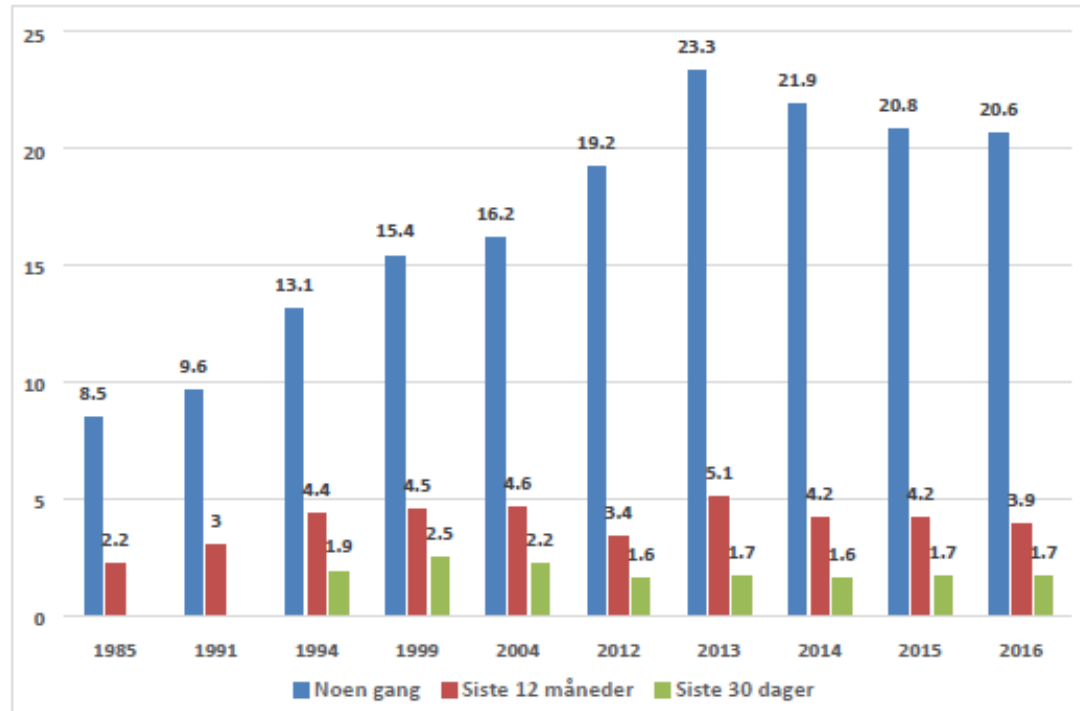

Kilde: Kripos

Kilde: Rusmidler i Norge 2016

Cannabis, 16-64 år

Figur 5.5: Andel i alderen 16-64 år som oppga å ha brukt cannabis noen gang, siste 12 mnd. og siste 4 uker 1985-2016

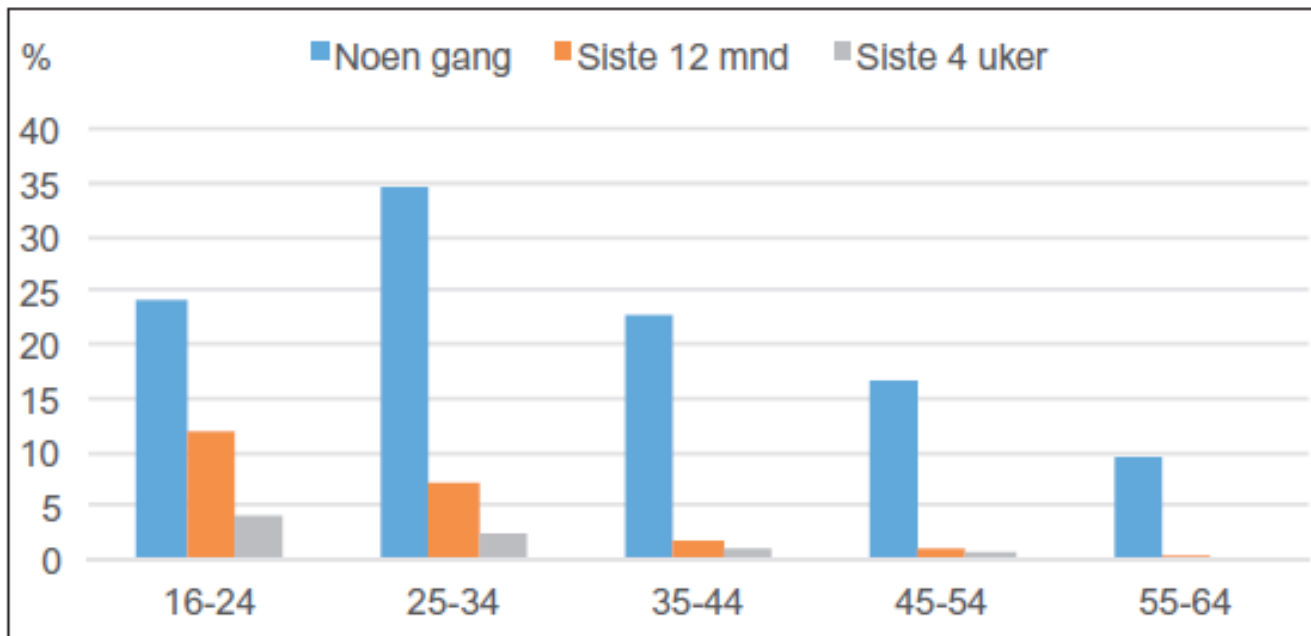

Kilde: SIRUS/FHI

Kilde: Rusmidler i Norge 2016

Cannabis, aldersfordeling

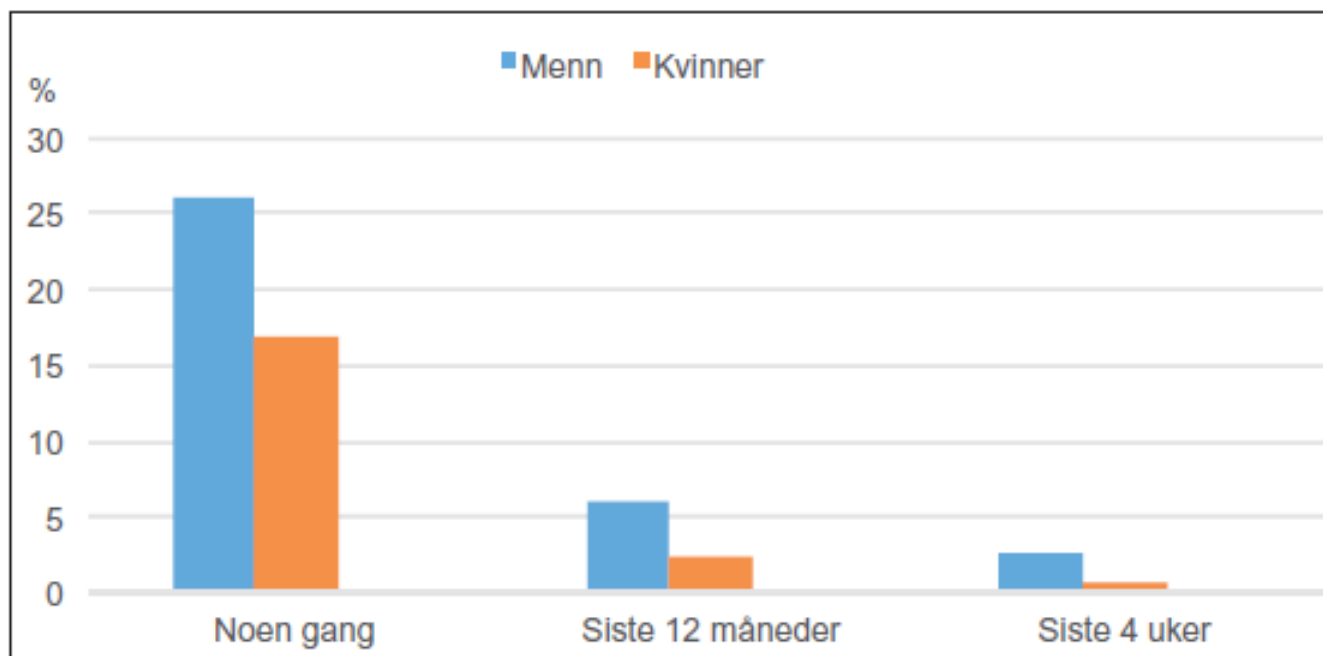
Figur 2.3 Andel i ulike aldersgrupper som oppga å ha brukt cannabis noen gang, siste 12 måneder og siste 4 uker, 2012-2014 samlet

Kilde: Sandøy, 2015

Cannabis, flere menn enn kvinner

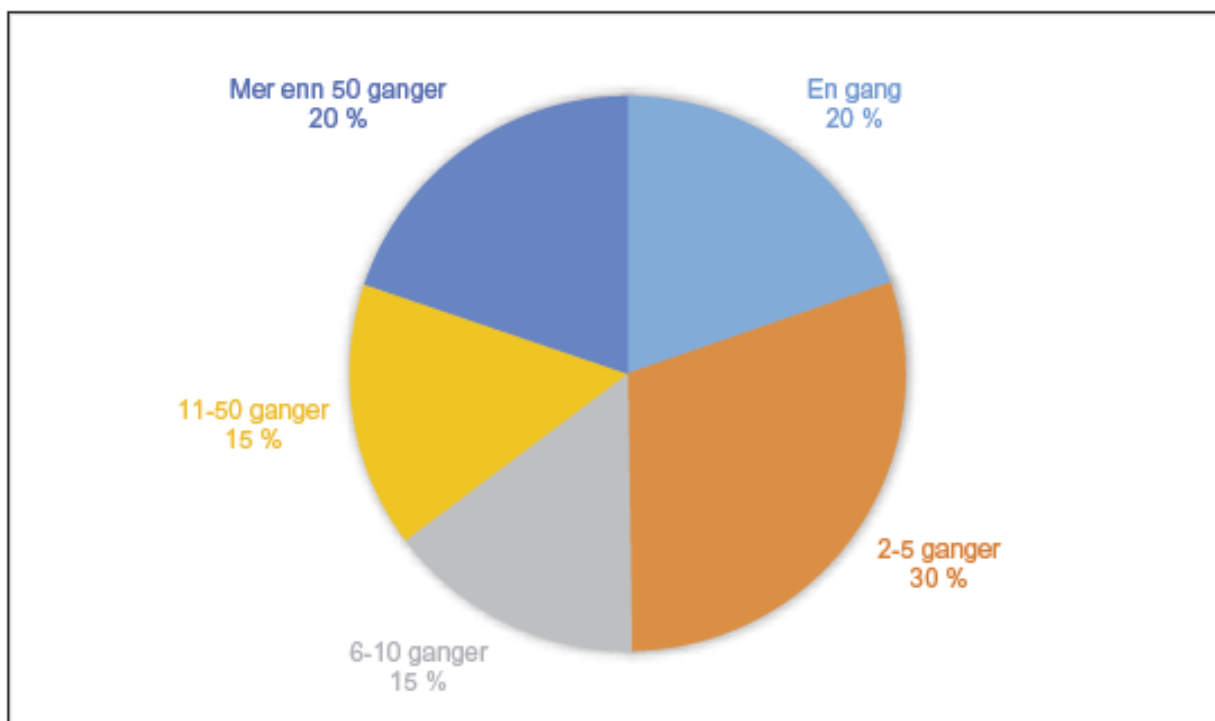
Figur 2.2 Andel menn og kvinner i alderen 16-64 år som oppga å ha brukt cannabis noen gang, siste 12 måneder og siste 4 uker, 2012-2014 samlet

Kilde: Sandøy, 2016

Cannabis, hvor ofte?

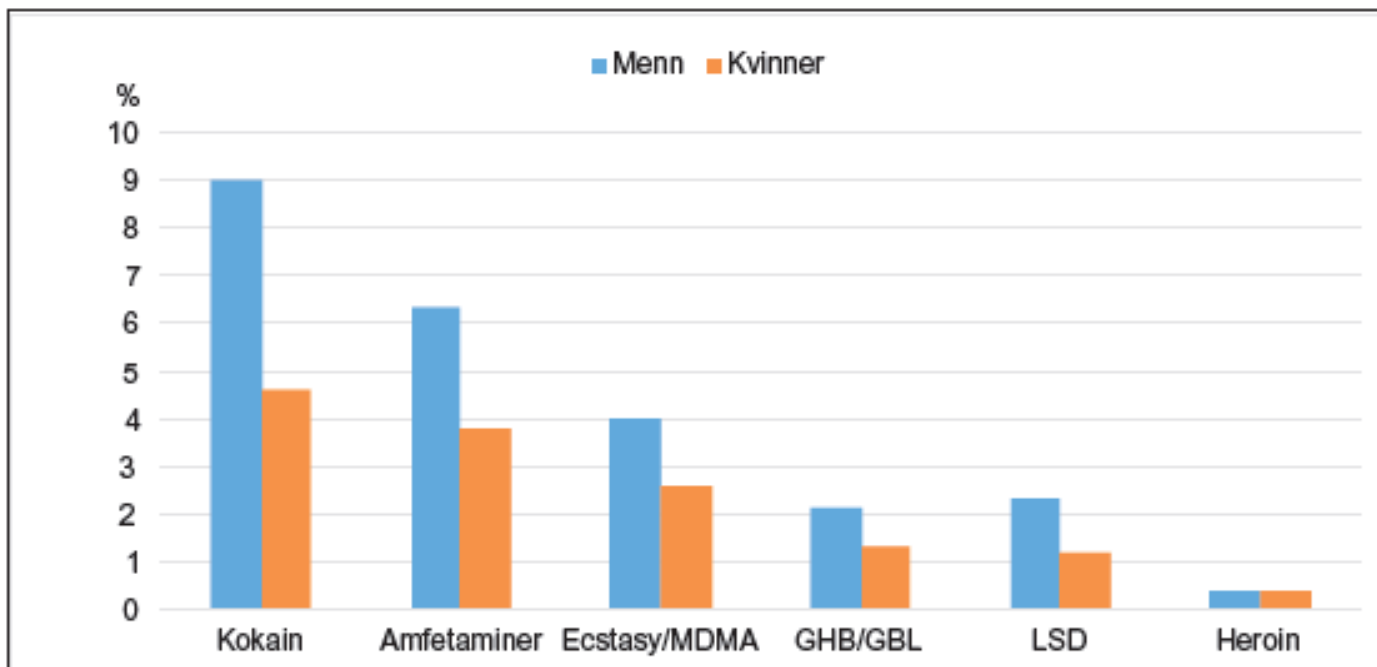
Figur 2.8 Bruksfrekvens blant de som oppga å ha brukt cannabis i aldersgruppen 16-30 år, 2012-2014 samlet

Kilde: Sandøy, 2015

Andre narkotiske stoffer, 16-30 år

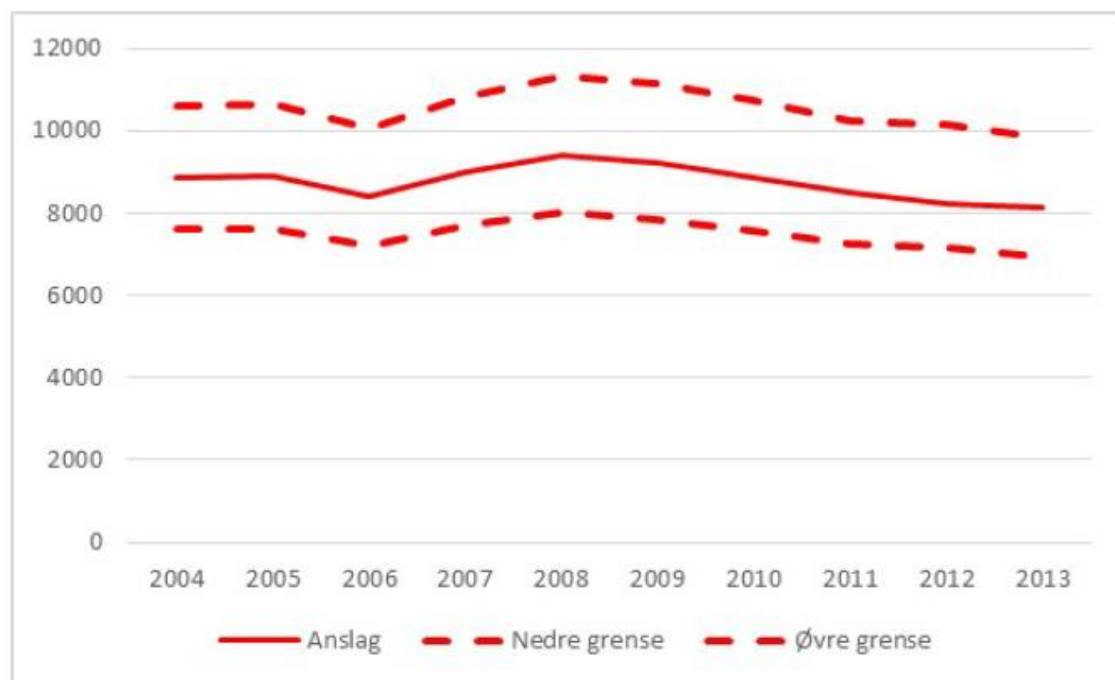
Figur 3.5 Andel menn og kvinner i aldersgruppen 16-30 år som oppga å ha brukt ulike narkotiske stoffer noen gang, 2013-2014 samlet

Kilde: Sandøy, 2016

Narkotikabruk, injisering

Figur 5.7 Anslag for antall personer som injiserer narkotika. Sensitivitetsintervall. 2004-2013

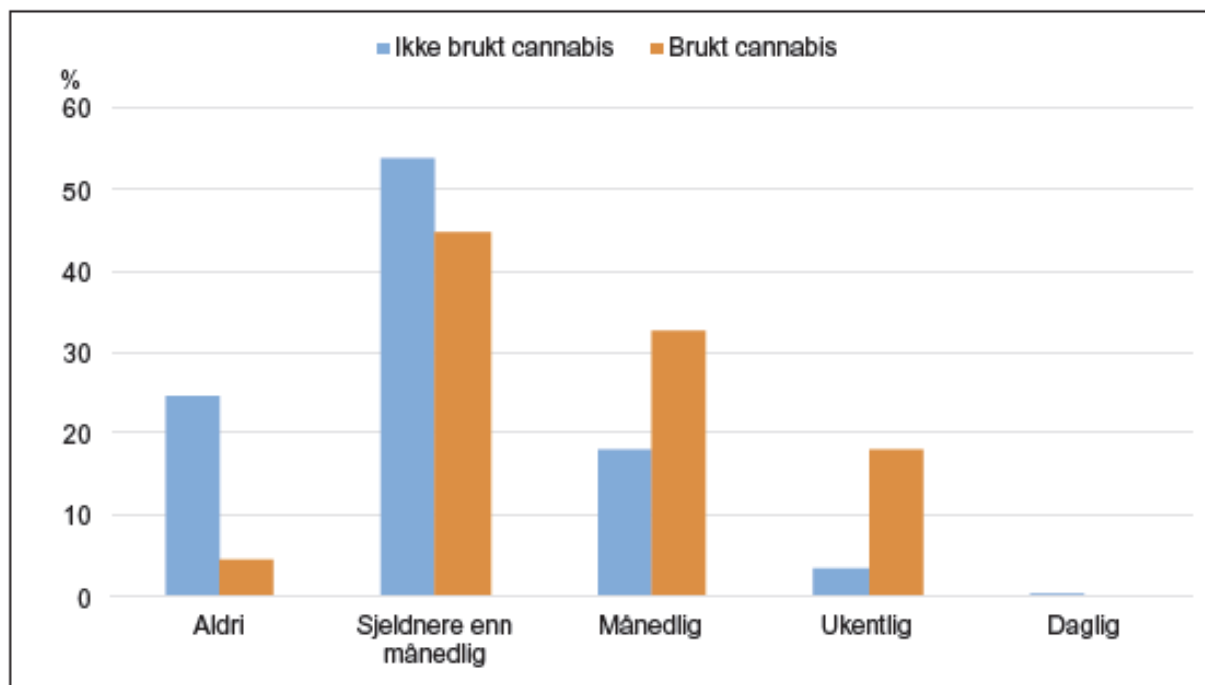
Kilde: SIRUS

Kilde: Rusmidler i Norge 2016

Bruk av flere substanser

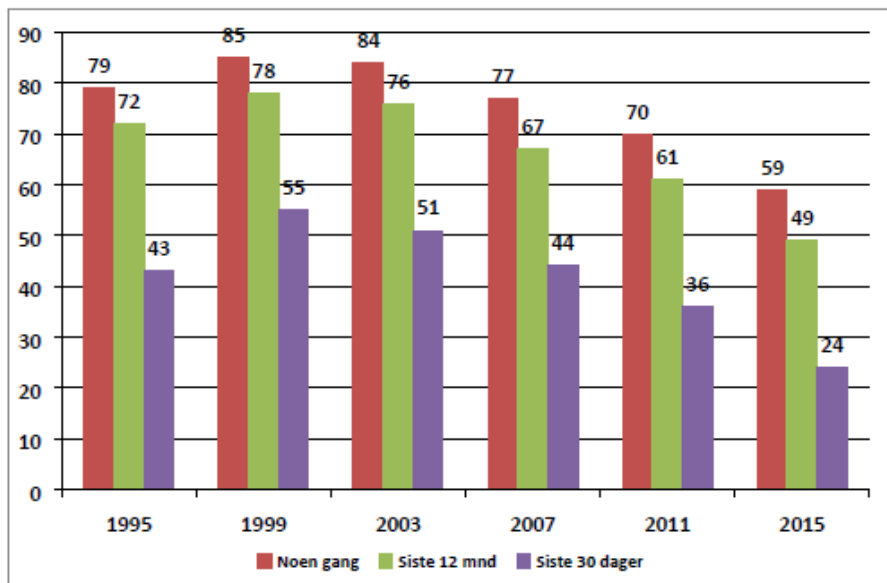
Figur 2.19 Antall ganger tydelig alkoholberuset siste 12 måneder i aldersgruppen 16-30 år blant de som hadde brukt og de som ikke hadde brukt cannabis siste 12 måneder, 2012-2014 samlet

Kilde: Sandøy, 2016

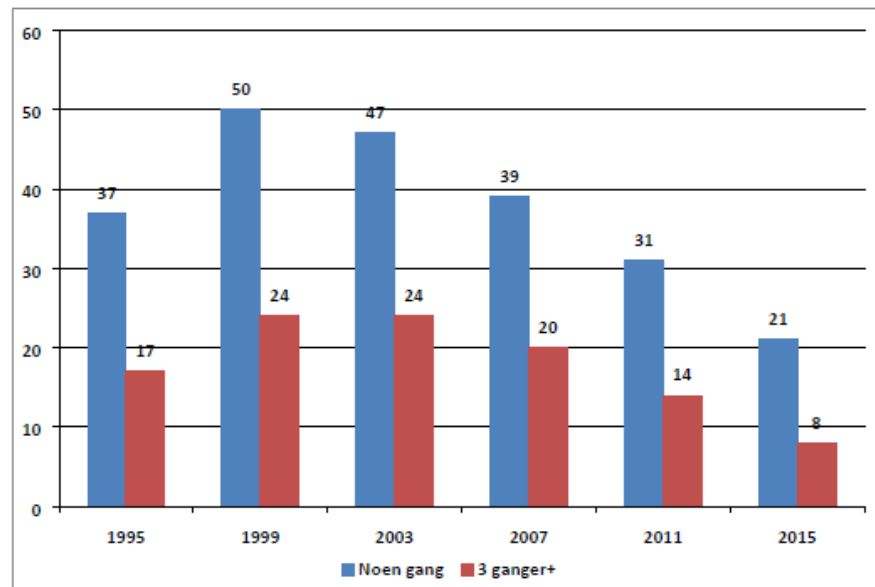
Alkohol, 15-16 år (ESPAD)

Figur 2.7: Andel 15-16-åringer som oppga å ha drukket alkohol henholdsvis noen gang, siste 12 mnd. og siste 30 dager 1995-2015

Kilde: SIRUS

Figur 2.10: Andel 15-16-åringer som i løpet av siste 30 dager oppga å ha drukket 5+ drinker ved samme drikkesituasjon henholdsvis noen gang og 3+ ganger 1995-2015

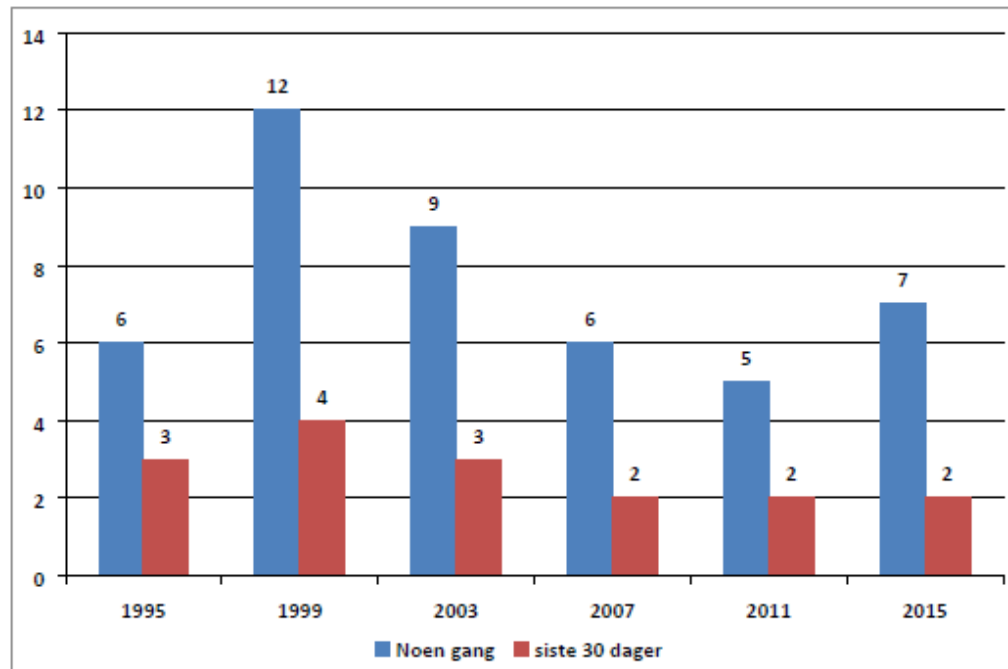

Kilde: SIRUS/FHI

Kilde: Rusmidler i Norge 2016

Cannabis, 15-16 år (ESPAD)

Figur 5.3: Andel 15-16-åringer som oppga å ha brukt cannabis noen gang og i løpet av siste 30 dager 1995-2015

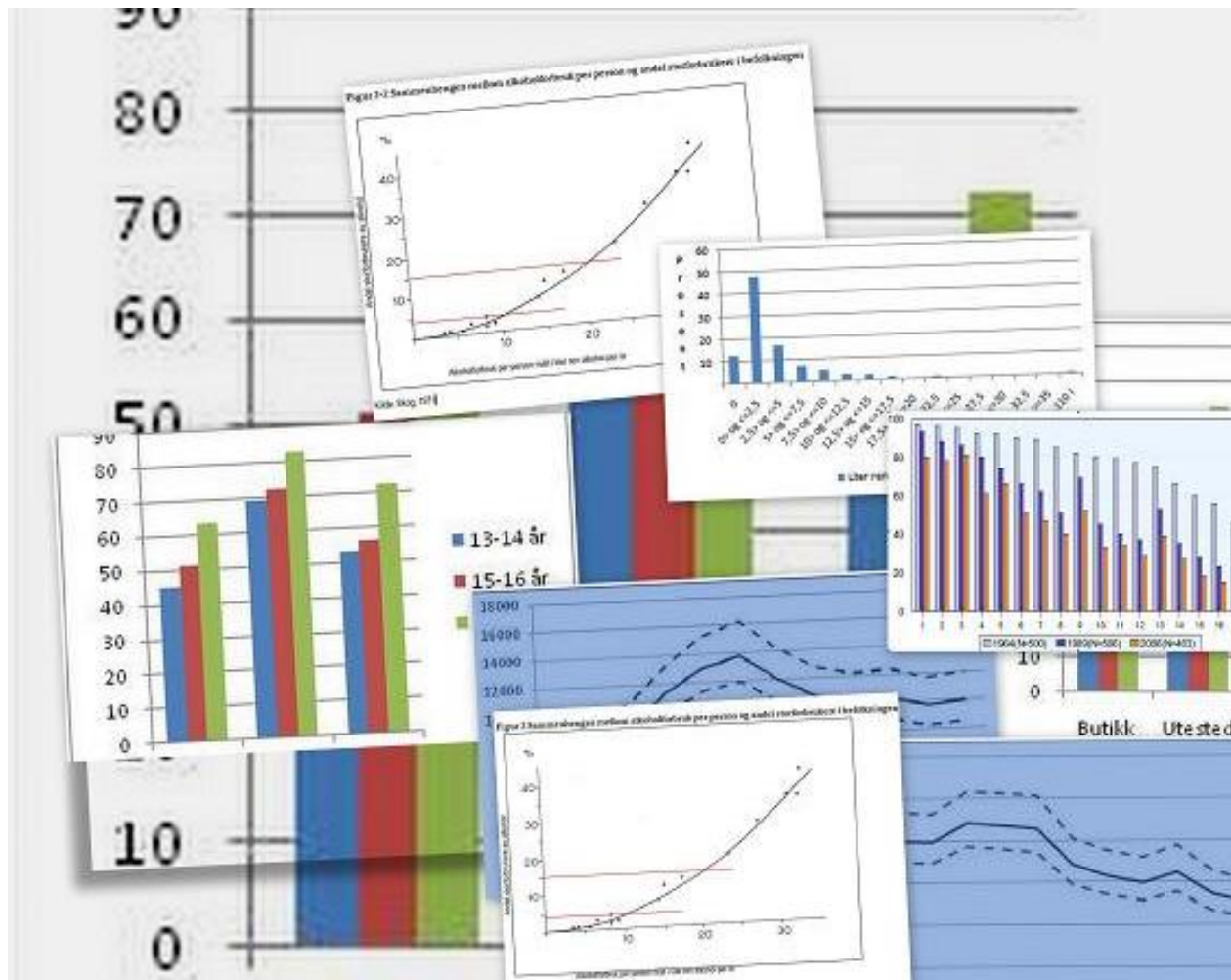
Kilde: SIRUS

Kilde: Rusmidler i Norge 2016

Rusmiddelbruk - oppsummering

- Økning i alkoholkonsum og deretter nedgang/utflating (vin!)
- Økt andelen som drikker relativt ofte, ikke fulgt av økt beruselsesfrekvens
- Særlig sterk økning i drikking blant de over 50 år
- Menn drikker oftere og mer enn kvinner
- Cannabis er det mest brukte narkotiske stoffet
- Høyest bruk blant unge
- Flere menn enn kvinner har erfaring med narkotika
- Tenåringers konsum økte frem mot årtusenskiftet, og har deretter gått ned

Rusmiddelskader

Diskusjonsoppgave

I et folkehelseperspektiv

- hvilke rusmiddelskader er det første dere tenker på?
- hvilket rusmiddel medfører størst problemer?

Alkohol gjør deg 13 ganger mer voldelig

Drikker du alkohol, øker sannsynligheten 13 ganger for at du skal utøve vold, viser en ny svensk undersøkelse.

AV HAAKON E. H. ELIASSEN - Bergen

Tweet 0 Recommend

I en studie som blir publisert i januarutgaven av tidsskriftet Addiction, fremholder forskeren at risikoen for å utøve vold er langt mindre ved inntak av cannabis, amfetamin og såkalte benzodiazepiner, som Rohypnol og Valium. Studien baserer seg på intervjuer av 133 svensker de aller fleste dømt for vold. - Risikoen

Voksne bør være varsom med å drikke foran barna

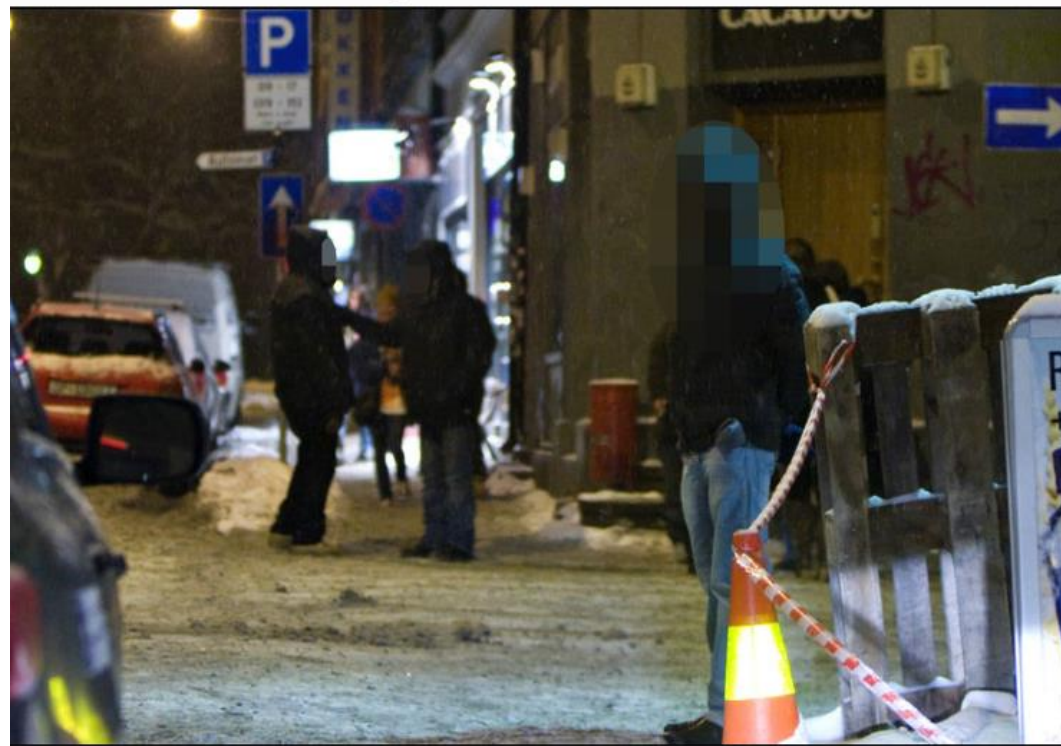

Nyheter

Innenriks Utenriks Siste 48t Meninger

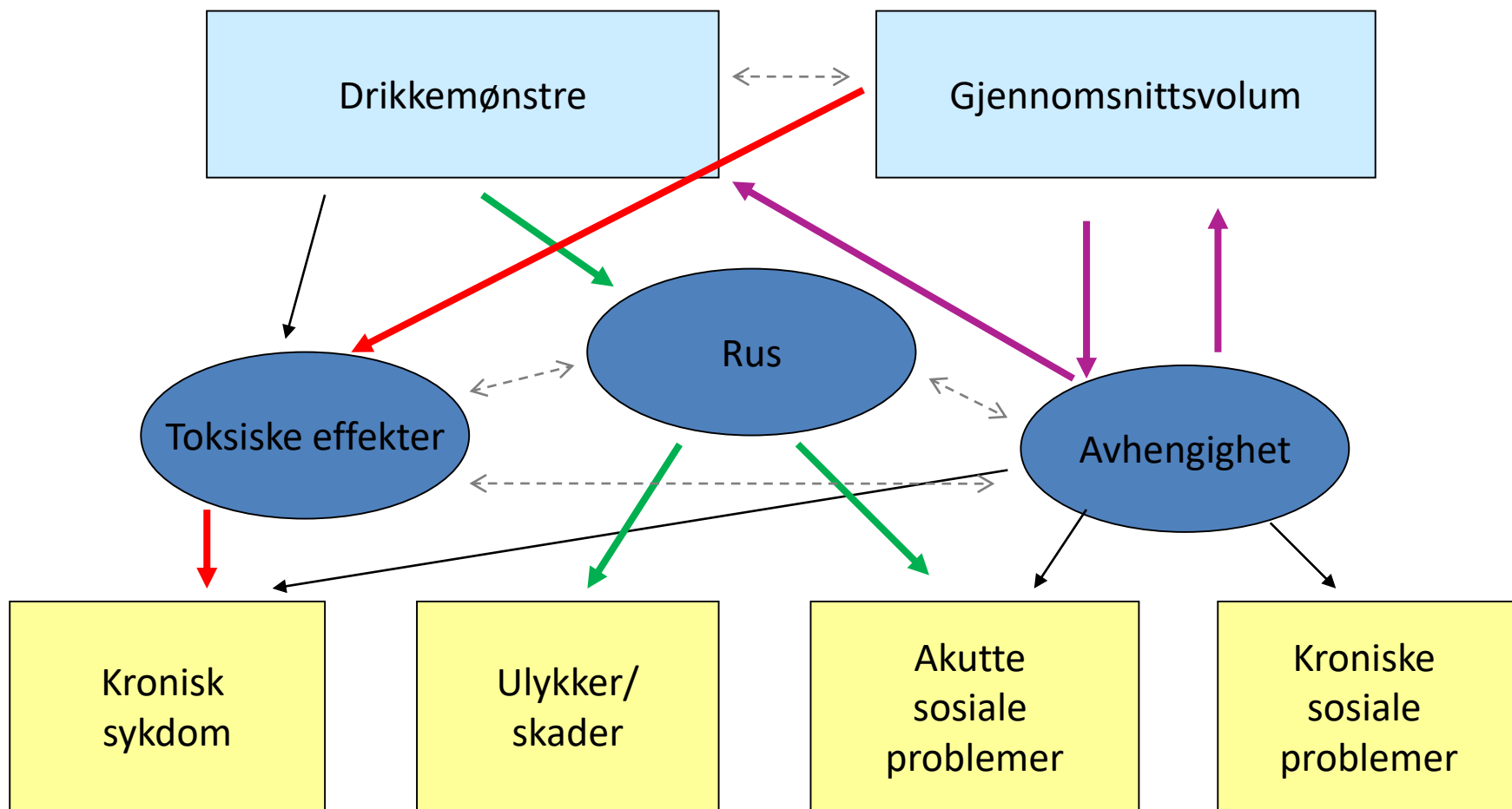
- Kan ikke akseptere at 14-åringer selger narkotika på gaten

SV vil ha strakstiltak for unge menneskehandelfre

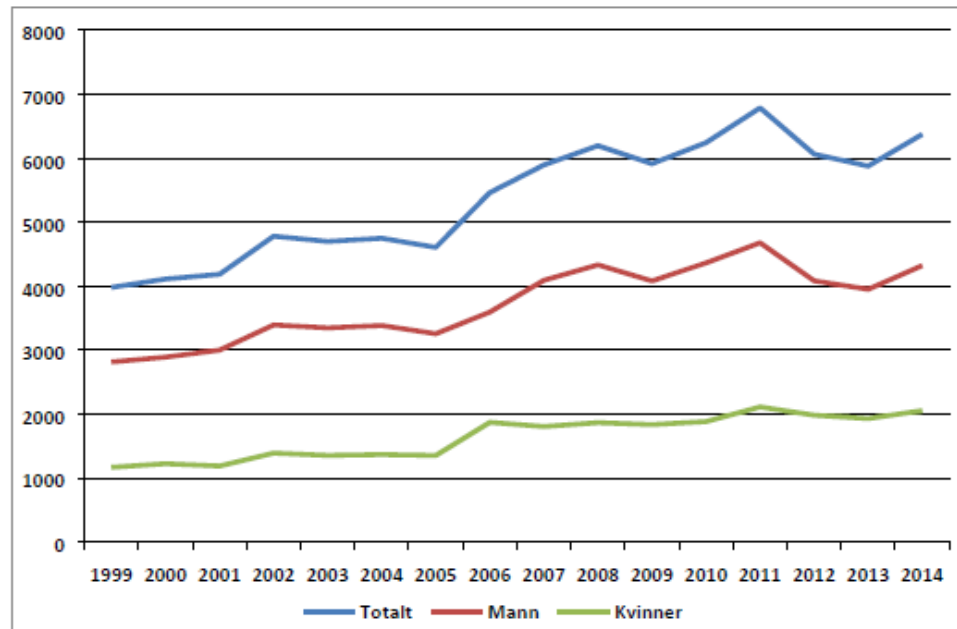
Bruk, medierende faktorer og negative konsekvenser

Kilde: Babor et al, 2003

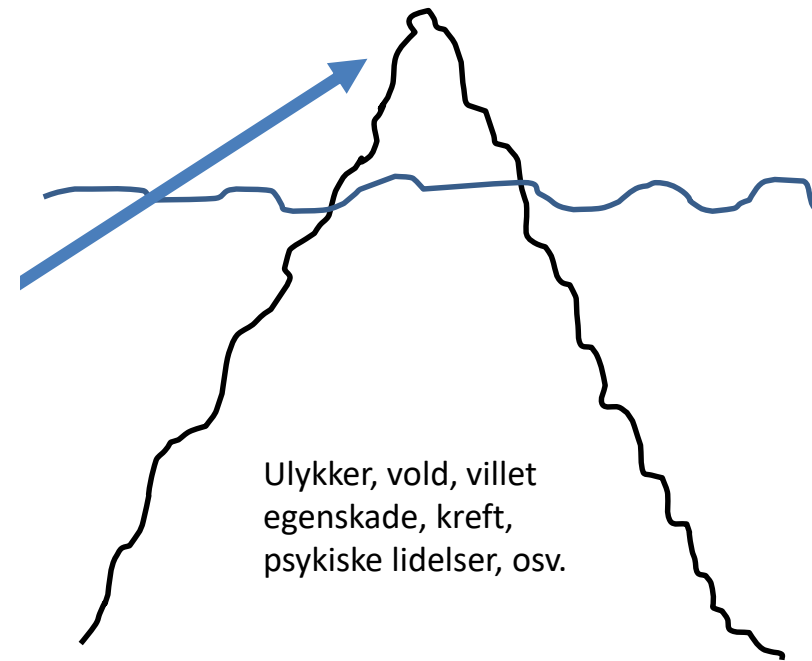

Alkoholrelaterte sykehusinnleggelser

Figur 2.27 (Vedleggstabell 2.27): Antall døgnopphold i somatisk sykehus med alkoholrelatert hoveddiagnose blant kvinner og menn 1999-2014

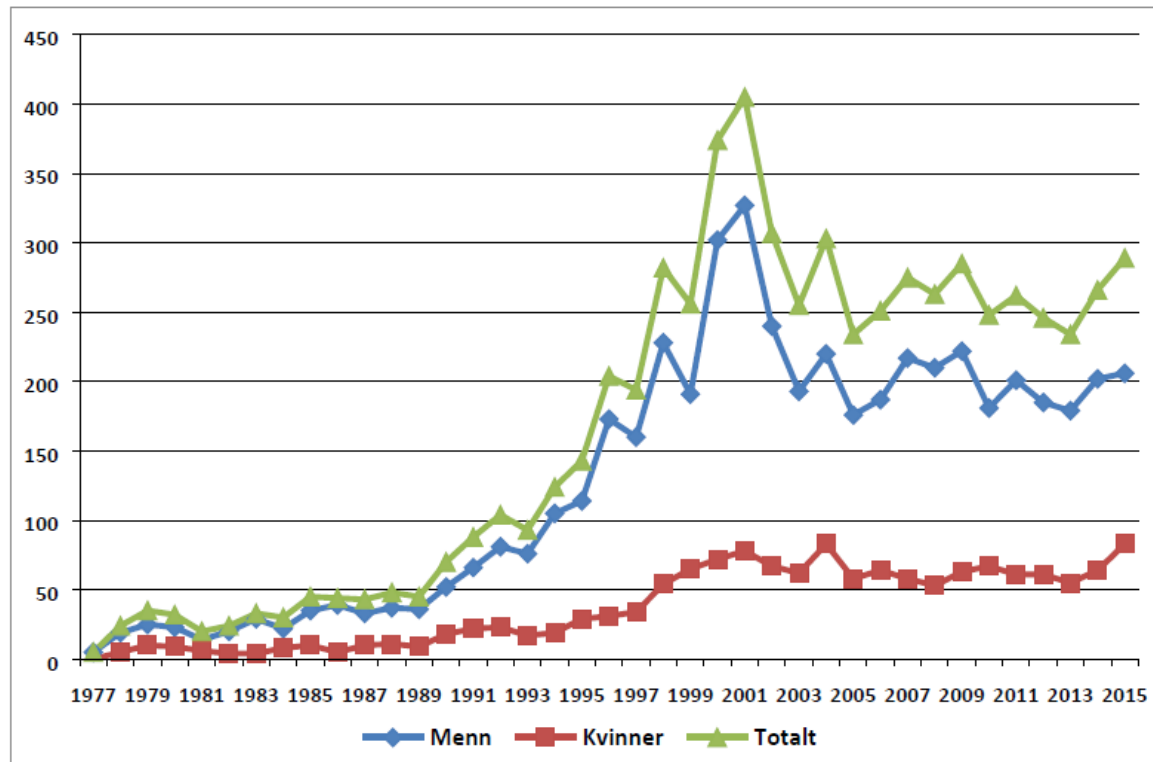
Kilde: Norsk pasientregister

Kilde: Rusmidler i Norge 2016

Narkotikadødsfall

Figur 5.10 (Vedleggstabell 5.9): Dødsfall som skyldes bruk av narkotika (underliggende årsak) blant kvinner og menn 1977-2015

Kilde: SSB /FHI

Kilde: Rusmidler i Norge 2016

WHO: "Global Burden of Disease"

Beregnet sykdomsbyrden knyttet til bruk av ulike substanser

– **Dødsfall**

– **Tapte friske leveår (DALY)**

antall leveår som går tapt pga. for tidlig død

+ antall år med svekket helse

NB! Slike beregninger er alltid forbundet med usikkerhet

Disability-Adjusted Life Years (DALY) 2015

Globalt

- Tobakk (2)
- Alkohol (9)
- Narkotika (-)

Høyinntektsland

- Tobakk (1)
- Alkohol (6)
- Narkotika (10)

Vest-Europa

- Tobakk (1)
- Alkohol (6)
- Narkotika (-)

Kilde: GBD 2015 Risk Factors Collaboration

Eksperters vurdering av potensiell skade ved ulike rusmidler

Storbritannia

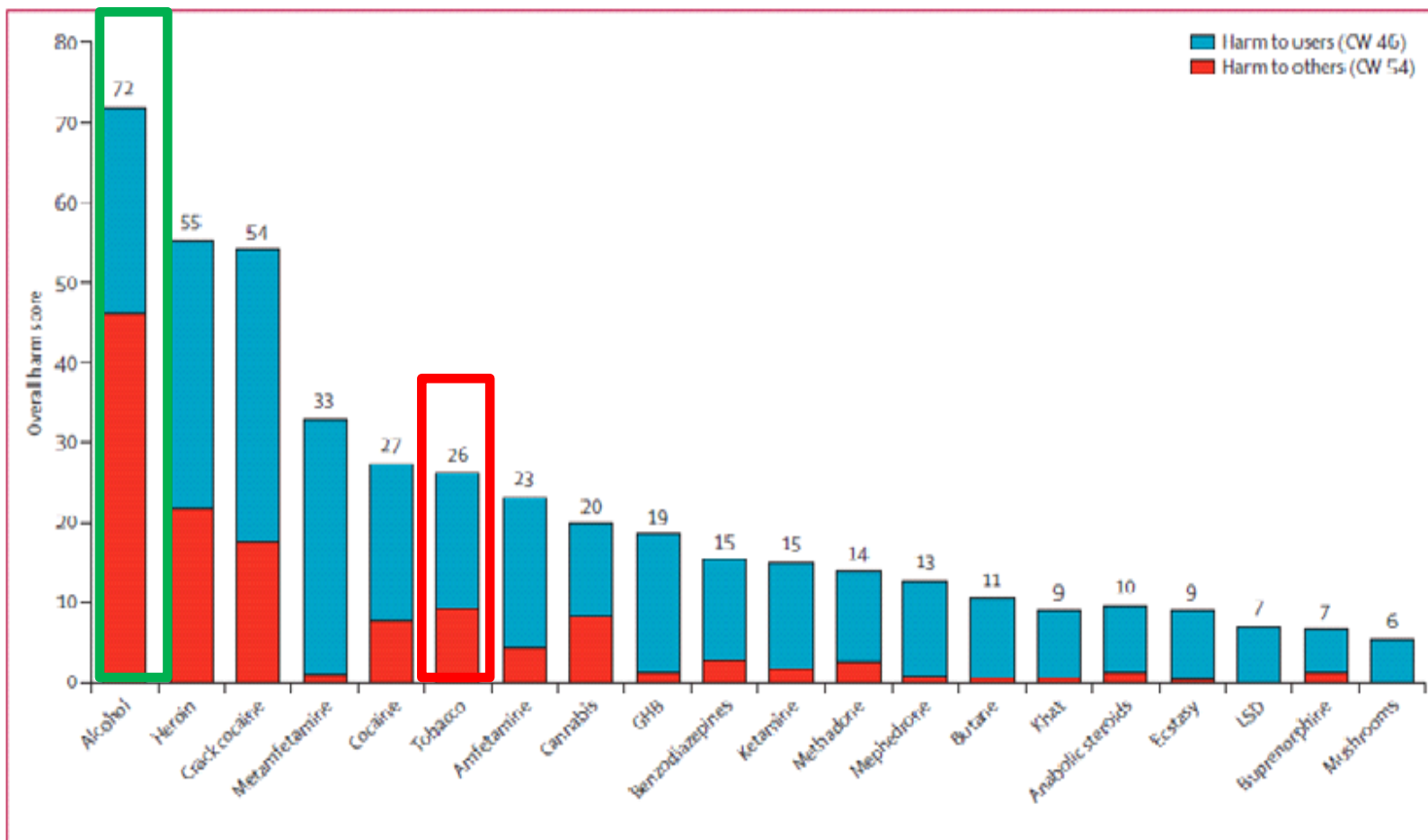
- 16 kriterier
(fysiske, psykologiske og sosiale skader)
- 9 relaterer seg til skader for bruker og 7 for andre

Nederland

- Fysiske skader, avhengighet og sosiale skader
- Mindre vekt på skader på andre enn bruker

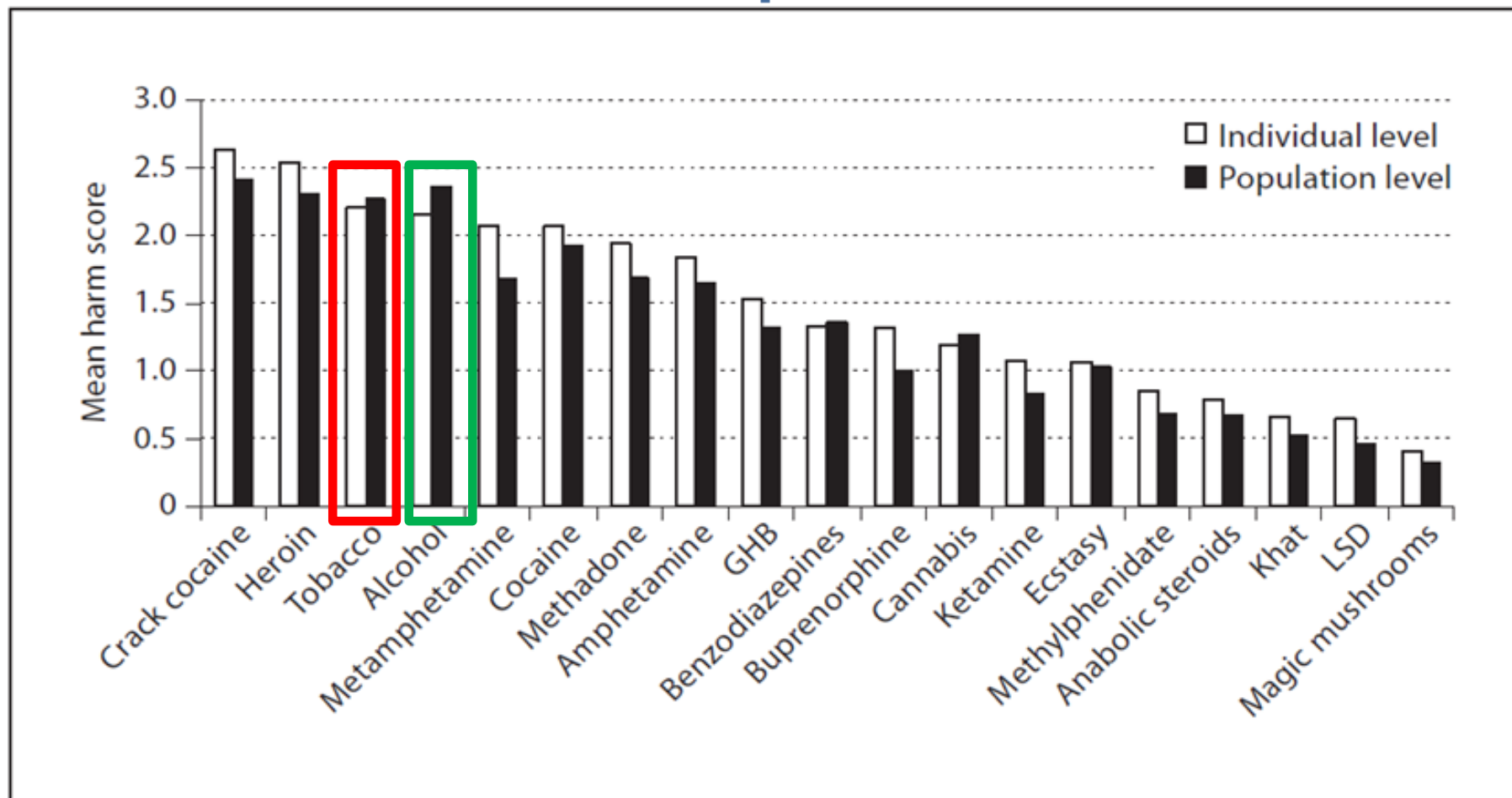
Storbritannia:

Skader for den enkelte bruker og for andre

Nutt et al., 2010

Nederland: Skader på individ- og befolkningsnivå

van Amsterdam et al., 2010

Hvem?

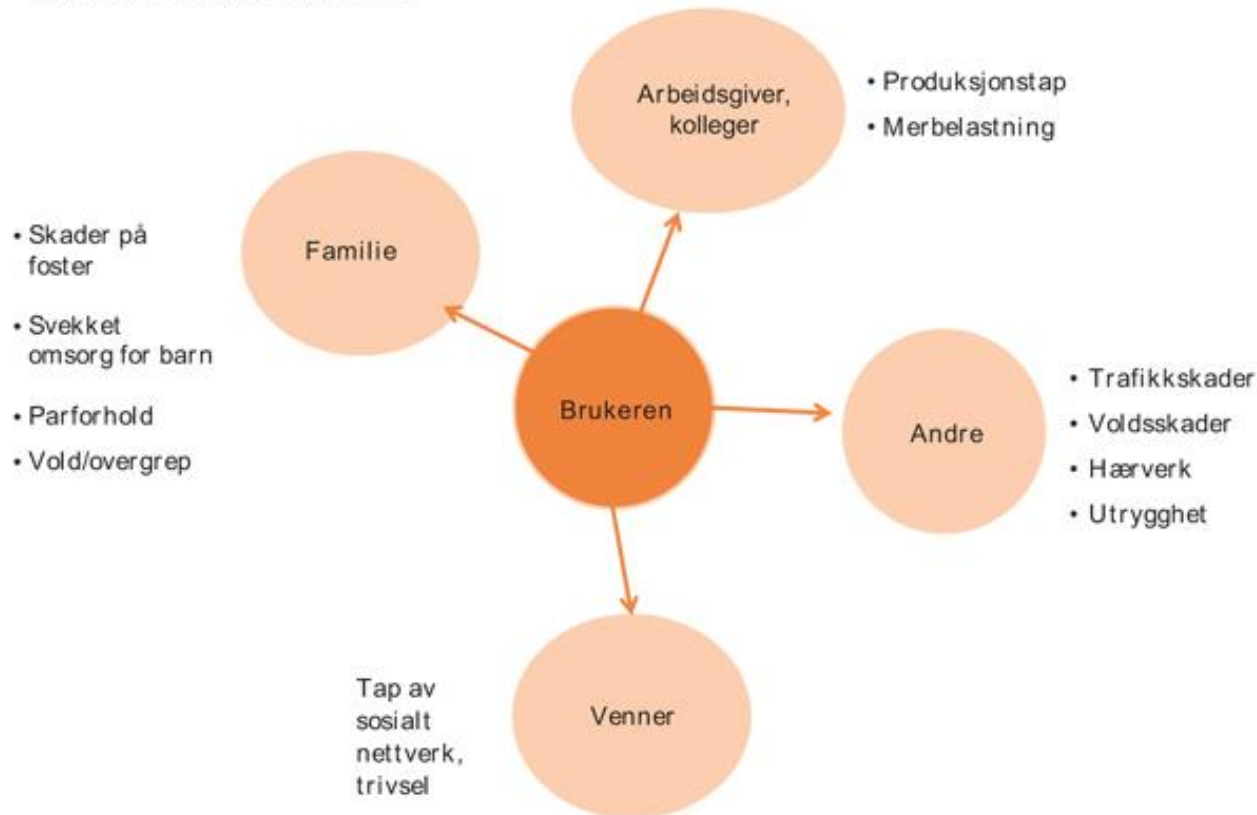
Negative følger av egen versus andres bruk

F.eks. kan en rusrelatert trafikkskade enten skyldes at man selv har kjørt under påvirkning eller at andre har gjort det

Problemer som rammer andre enn den som drikker/ruser seg omtales ofte som **tredjepartsskader**

Negative konsekvenser av andres rusmiddelbruk

TREDJEPARTSSKADER

Eksempler på tredjepartsskader knyttet til alkoholbruk

Basert på Room; Ferris,
Laslett et al., 2010

Nytt fenomen?

- Tradisjonelt stått i sentrum for norsk alkoholpolitikk
- Fattigdom, vold og mishandling av barn og ektefeller
- 70/80-tallet:
Skader konsumentene påførte seg selv

Kilde: Hauge, Horverak & Nordlund, 2012

Meld. St. 30

(2011–2012)

Melding til Stortinget

Se meg!

En helhetlig rusmiddelpolitikk

alkohol – narkotika – doping

Boks 1.1 Regjeringen vil innenfor en helhetlig rusmiddelpolitikk legge særlig vekt på fem områder:

- Forebygging og tidlig innsats
- Samhandling – tjenester som jobber sammen
- Økt kompetanse og bedre kvalitet
- Hjelp til tungt avhengige – redusere overdosedødsfall
- Innsats for pårørende og mot passiv drikking.

Boks 2.1 Alkoholbruk er ingen privatsak

Med passiv drikking menes de skader og problemer som den som drikker påfører andre enn seg selv:

- vold, trafikkulykker, fosterskader, pårørende, barn av rusavhengige foreldre, trusler og sjikane, ordensforstyrrelser, sosiale og samfunnsmessige omkostninger –

Frihet er retten til å gjøre alt som ikke skader andre mennesker.

Menneskerettighetserklæringen, 1789, § 4

Eksempler på forskning

- Survey hvor man rapporterer opplevelse av ulike problemer
 - Norge
 - Sammenligning av nordiske land
- Kvalitative undersøkelser der man går mer i dybden på ulike problemer
 - Fokusgruppeintervju blant ungdom og foreldre kombinert med survey
- Registerdata
 - Kobling survey og registerdata

Opplevde problemer siste 12 mnd.

	%
Blitt utskjelt eller utsatt for grove fornærmelser fra noen som var alkoholpåvirket	8,3
Blitt utsatt for uønsket seksuell oppmerksomhet av noen som var alkoholpåvirket	6,2
Fått ødelagt klær/eiendeler av verdi av noen som var alkoholpåvirket	3,8
Vært i situasjoner der du ble redd for at noen som var noen som var alkoholpåvirket skulle skade deg	5,7
Blitt påført fysisk skade av noen som var alkoholpåvirket	1,5

17% hadde opplevd minst ett problem

Kilde: Storvoll, Moan & Lund, 2016

Opplevde problemer siste 12 mnd. (%)

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige	Skotland
<i>Antall spurte</i>	4 392	2576	953	1 724	13 130	855
Vært redd for en full person på gaten eller et annet offentlig sted	14.1	33.7	22.3	5.9	22.4	18.4
Blitt fysisk skadet av en full person	2.6	5.7	3.3	1.5	2.4	5.6
Fått klær, ting eller andre eiendeler ødelagt av en full person	4.8	5.0	7.1	3.9	5.0	7.8
Blitt fornærmet av noe en full person har sagt til deg	22.2	15.6	17.6	8.7	15.7	21.2
Blitt holdt våken på natten på grunn av bråk fra en full person	28.0	30.5	29.4	15.2	18.5	33.0
Minst ett av fem problemer	44.3	52.9	52.6	25.4	37.6	46.3

Kilde: Moan m.fl., 2015

Hvem har størst risiko for problemer?

- Unge
- Bor ikke sammen med en partner
- Bor urbant
- Lav utdanning
- Driker seg ofte fulle
- Kjønnforskjeller avhenger av type problem

Kilde: Storvoll, Moan & Lund, 2016

Hvor og hvem sto bak?

Hvor?

- Fordelt på private hjem, skjenkesteder og utendørs

Hvem sto bak?

- Oftere ukjente og venner/bekjente enn partnere og annen familie

Kilde: Storvoll, Moan & Lund, 2016

Hovedfunn

- En relativt stor andel hadde opplevd minst en av fem negative konsekvenser av andres alkoholbruk
- Stor forskjell i utbredelse av ulike problemer
- Stor forskjell i utbredelse mellom land med relativt lik drikkekultur
 - Finland/Island høyt, Norge lavt
- Variablene som korrelerte med slike erfaringer var like på tvers av landene

Driking med barn til stede

Foto: NordicPhotos

Konsekvenser av foreldres rusmiddelmisbruk for barn

Rusmiddeleksponering under svangerskapet

Å vokse opp med rusmiddelmisbrukende foreldre

- Redusert omsorgsevne
- Svakt samhold i familien
- Økt sykkelighet
- Økonomiske problemer
- Økt konfliktnivå – innad og utad
- For tidlig voksenrolle
- Atferdsproblemer
- Psykiske problemer
-

Kilde: Storvoll et al., 2010

Omfang

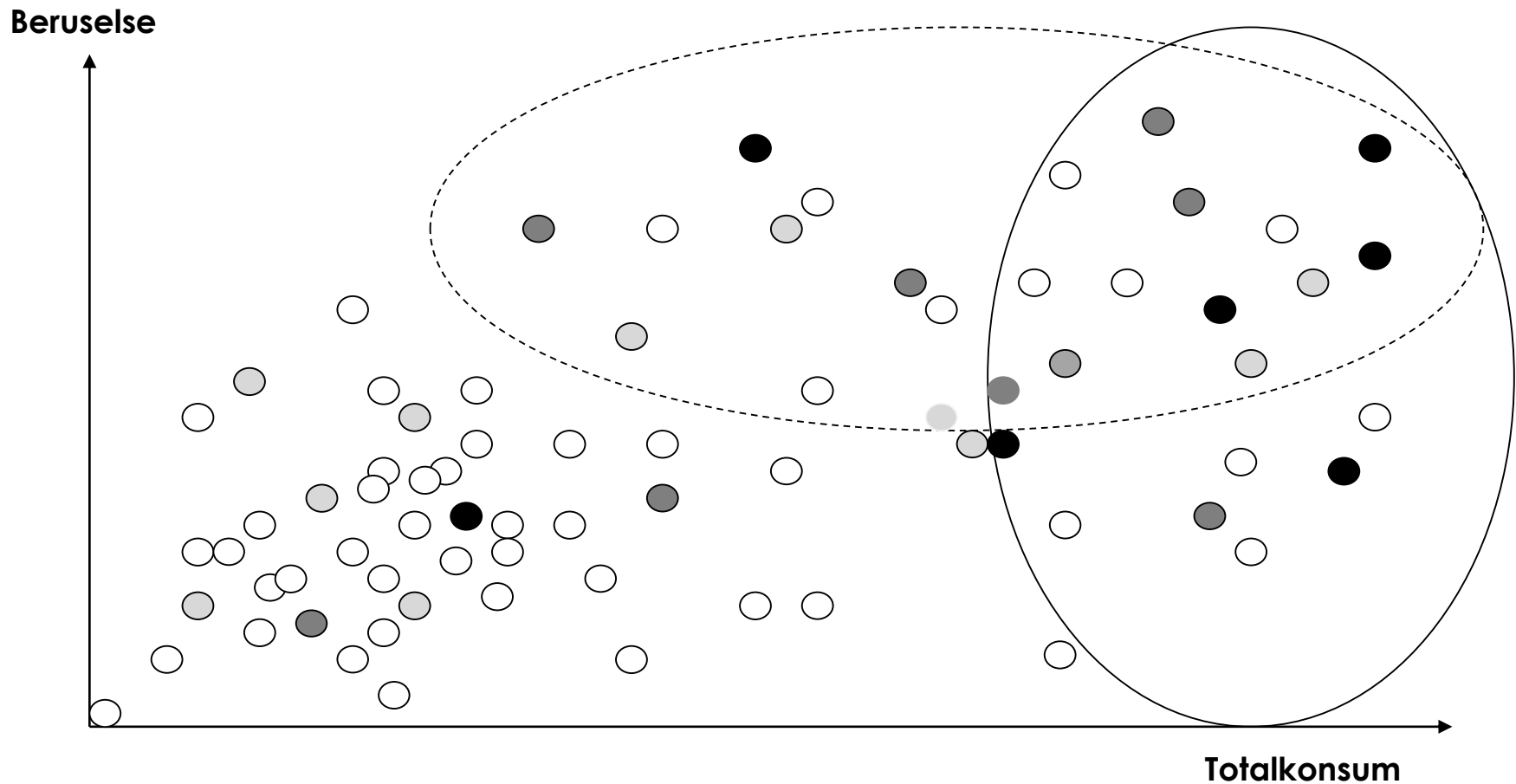
Flere barn vokser opp med foreldre med et alkoholproblem enn med et narkotikaproblem

Også problemer forbundet med mindre omfattende bruk

Norske beregninger

- Minst en av foreldrene misbrukte alkohol: 90 000 (dvs. 8,3%) (Torvik & Rognmo, 2011)
- 50 000–150 000 (dvs. 5–14%) bor sammen med foreldre med et risikofylt alkoholkonsum (Rossow m.fl., 2009)

Grånyansen angir problembelastningen for hvert individs pårørende: jo mørkere nyanse, desto mer alvorlige/omfattende problemer

Kilde: Rossow et al., 2009

Survey: spørreskjema

Angi i hvilken grad du mener at situasjonen som er beskrevet under er problematisk eller uproblematisk.

	Helt uproblematisk (1)	Nokså uproblematisk (2)	Nokså problematisk (3)	Svært problematisk (4)
Far drikker <u>ett glass vin</u> et par ganger i <u>året</u> mens hans 10 år gamle barn er tilstede (1)	☐ 76/75%	☐	☐	☐
Far drikker ett glass vin et par ganger i <u>måneden</u> mens hans 10 år gamle barn er tilstede (2)	☐	☐	☐	☐
Far drikker ett glass vin et par ganger i <u>uken</u> mens hans 10 år gamle barn er tilstede (3)	☐	☐	☐	☐
Far drikker seg <u>lettere beruset</u> (dvs. blir mer pratsom og livlig enn han vanligvis er) et par ganger i året mens hans 10 år gamle barn er tilstede (4)	☐	☐	☐	☐
Far drikker seg <u>tydelig beruset</u> (dvs. begynner å snakke utydelig og gå ustødig) et par ganger i året mens hans 10 år gamle barn er tilstede (7)	☐ < 2%	☐	☐	☐

Survey

- Moderat drikking med barn til stede var i stor grad akseptert
- Holdningene ble mer restriktive med
 - Økt drikkefrekvens
 - Tegn til beruselse
 - Liten forskjell ifht. om det var mor eller far
- Kvinner og yngre deltakere var mest restriktive

Kilde: Scheffels, Moan og Storvoll, 2015

Fokusgruppeintervju - bilder

Foto: NordicPhotos

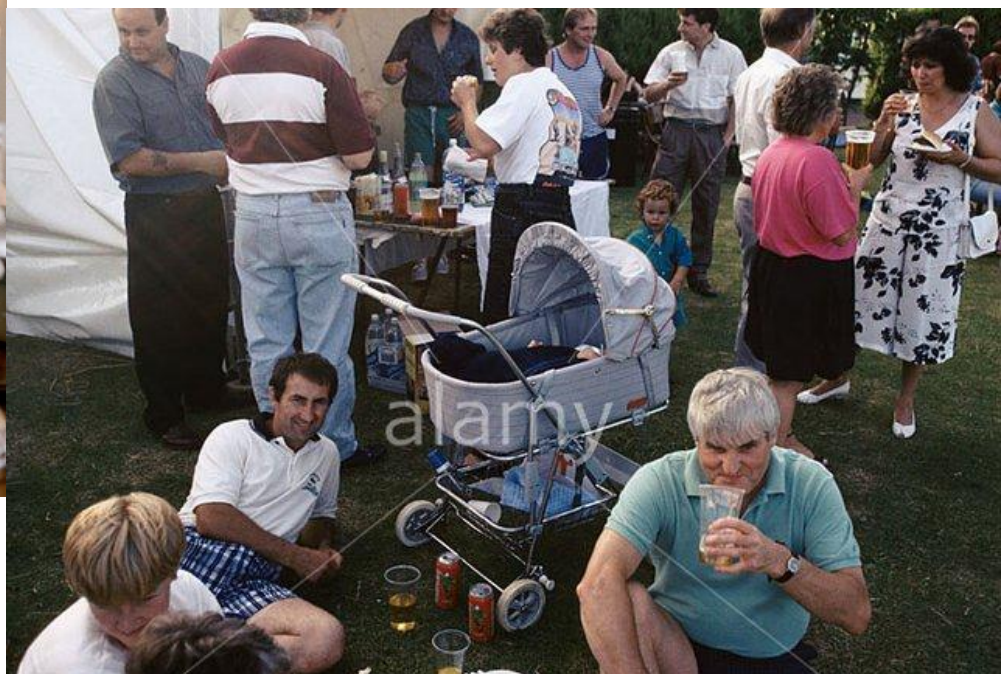

Foto: Alamy

Fokusgruppeintervju - historie

En mor og far og deres barn på 7 og 10 år er på ferie på Kanariøyene. Familien har tenkt å tilbringe hele dagen på stranden. Akkurat nå spiser de lunsj på en strandbar, og foreldrene har **delt en flaske vin til maten**. Barna er ferdige med å spise, og vil gjerne ned på stranden igjen for å bade. Da sier moren **”skal vi ikke bestille litt mere vin, det er jo ferie” ...**

Fokusgruppeintervju I

- Moderat drikking med barn til stede var i stor grad akseptert
- Men, definisjonen av hva som var moderat varierte
 - Mengde
 - Beruselse
 - Frekvens
 - Type (sprit)
 - Stemning
 - Anledning

Kilde: Scheffels, Moan og Storvoll, 2015

Fokusgruppeintervju II

- Hvorfor ble moderasjon vurdert som viktig?
 - Barnas sikkerhet
 - Ansvar overfor familien som en enhet
 - Sosialiseringsaspektet («lære å drikke på en fornuftig måte»)

Kilde: Scheffels, Moan og Storvoll, 2015

Oppsummering

- Store helse og velferdstap i befolkningen knyttet til rusmiddelbruk
- Mer skadelig bruk og større problemer blant menn enn blant kvinner
- Bredt skadepanorama
- Tredjepartsskader utbredt

Takk for oppmerksomheten!

2016

Rusmidler i Norge 2016

Alkohol, tobakk, vanedannende legemidler, narkotika, sniffing, doping og tjenestetilbudet